

В. Діческул, канд. іст. наук, доц. М. Тюкалов, магістр
(м.Київ, Україна)

ВЕДИЧНА МУЗИКА В ІСТОРИЧНОМУ РОЗВИТКУ ІНДІЇ

Стаття присвячена вивченню ведичної музичної культури як духовного джерела староіндійської цивілізації.

The article represents the study of the musician phenomenon in ancient India as the historical background of Indian civilization.

Сучасні дослідники, відзначають, що в працях давньогрецьких філософів музика сприймалася як "мимезиса", відображення людського життя і космічної гармонії. Визначаючи природу музичного впливу на людину по-різному: як "етос", як "афект", як "волю" та інші, давньогрецькі мислителі визнавали загальна властивість музичного мистецтва, здатного формувати духовне обличчя людини.

Співзвучні цього і думки східних мудреців, які в міркуваннях про музику і її властивості підкреслювали її значимість не тільки у формуванні духовних, моральних якостей особистості, а й її специфічну функціональність в управлінні державою.

У більш пізній період також мали місце гіпотези і наукові здогади з боку багатьох мислителів, які намагалися пояснити суспільно-значиму роль музики в духовному та естетичному вихованні особистості [5, с.298]. Російський дослідник А. Ф. Лосєв вважає, що музика є деякого роду специфічна структура, яка здійснюється в часі, "але сама не є ні час, ні ... темп... темп ... Музика є мистецтво часу, а час у своїй останній основі становлення" [6, с.324]. Таке розуміння музичного феномена А.Ф. Лосєв пояснює тим, що музика на відміну від інших видів мистецтва малює людині не образ, а саме походження цього образу, його виникнення і тут же його зникнення. Таким чином, з філософії А.Ф. Лосєва, феномен музики ми розуміємо як саму процесуальність життя.

У сучасній науковій літературі музику розшифровують як мистецтво, яке відображає реальну дійсність в емоційних образах та ідеях, що виражаються через звуки особливого роду і здатне висловлювати "дух свого часу, його ритм, емоційний тонус" [7]. Інакше кажучи, музичне мистецтво - це художньо-образне відображення дійсності, особливий спосіб мислення в образах. Отже, музичне мистецтво відображає дійсність, а значить, соціально функціонує у всіх сферах людської життєдіяльності, естетично переробляючи, пересоздавая життєвий зміст, виражаючи цим виборче людське ставлення до дійсності.

Соціофункціональна роль музики виключно різноманітна, починаючи від символічного втілення суспільно-значущих понять морально-релігійного, політичного характеру до самих конкретних практичних ситуацій. Музика робиться свого роду "хронометром", відмірює години життя. Побут, якому паралельна музика, знаходить художню завершеність. Стародавні китайці, індійці і греки відкрили гармоніки - складні гармонічні коливання, які робить кожен точно налаштований музичний інструмент, а також голосові зв'язки людини. Ці гармоніки безпосередньо пов'язані з усіма природними співвідношеннями частот на нашій планеті і у всьому Всесвіті.

Вивчення ведичної музики як духовного джерела індійської культурної традиції представляє безперечний науковий інтерес для української індології. Предметом цього дослідження є процес впливу доарійської музичної традиції на становлення і розвиток соціально-культурних основ індійської цивілізації. Джерелознавчий метод дозволив проаналізувати сакральні тексти "Самаведи" [3] і прийти до висновку, що в історіографії

давньої Індії музика "Самаведи" вважається "золотим віком" у розвитку індійського мистецтва [4].

Витоки зародження індійської музики в давнину доісторичної Індії. До того, як ведичні арії оселилися на землях між Сарасваті і Дрісвадваті, величезні простори доісторичних Мохенджо-дару, Хараппи, Каліваджі були захоплені так званими неарійськими народами, які і є корінними жителями різних міст доісторичної Індії. Вони були освіченими і художньо обдарованими, хоча деякі з них по антропологічного типу були первісними людьми. Це були раси Паніс, Рігіасас, що любили такий тип музики як Гандхарва, абсолютно відмінний від музики, створеної ведичними аріями. Останні створили ригведські гімни, що вважається більш високим культурним пластом індійської цивілізації. Ведичні гімни - таїнства, відомі як Яджурведа. Гімни, які були призначені для співу відомі як Самаведа. Їх називають ведичними піснями - Самаганас, які різняться за формою. В індійській історичній літературі розглянуті питання, пов'язані з фактами розширення ригведічеських гімнів шляхом додавання ведичних нот і встановленням особливої тональності, якою користувалися жерці.

При вивченні ведичної літератури, звернення до "Самаведи", показує, що це найважливіший, істотне джерело індійської музики. Слово "саман" означає текст для співу або "мелодію" гімну. "Самаведа" складається з двох частин - Арчіка або Рурварчіка - "колекція рядків" і "друга колекція рядків". Обидві частини складаються з віршів або гімнів, які з'явилися в "Рігведі". Найсуттєвіше - це мелодія. Метою цих двох частин "Самаведи", особливо Арчікі є заучування мелодій. Перша частина складається з 585 індивідуальних рядків (рік), до яких відносяться різні мелодії - гімни (саманс) [3, s.18-43]. Мелодії до текстів гімнів зберігаються з покоління в покоління усним співом інструменталістів. З давнини музика "Рігведи" передається ударними, духовими та струнними інструментами. Що стосується стилістики "Самаведи", то її можна порівняти з класичною літературою епічних періодів. Але між "Самаведа" і "Упанішадами" існує різниця, хоча останні теж складаються з Вед.

У дослідженні дано джерелознавчий аналіз і синтез текстів "Самаведи", опублікованих у виданнях з індійської класичної санскритської літератури [1, s.230]. За своєю формою вони є церемоніальним ритуалом передачі ведичних гімнів, які дозволяють дати історичну реконструкцію доарійського культурного пласта. Гімни-пісні ділилися на різні школи, що відрізнялися кількістю нот. Наприклад, тамільська школа мала п'ять нот, Мадраського - сім нот, джаймінська - три ноти, рудраська - чотири ноти.

У сучасній історіографії Індії існують школи, які вивчають музичну культуру Індії в історичній ретроспекції на сучасну цивілізаційну структуру індійського і південно-азійських суспільств. Основні дослідження присвячені наступним проблемам: історична концепція музичної культури Індії; етнонаціональний характер музичної культури; музиці як емоційного портрету сучасної Індії; культурний контекст давньоарійської музики; історичні факти та фрагменти в індійській музиці [2, s.32].

Одним з матеріальних джерел духовної культури Стародавньої Індії є музичні інструменти ведичного періоду. Техніка їх виготовлення та техніка гри – це спеціальний напрям у вивченні історії Індостану на основі комплексного підходу – цивілізаційного та технологічного. Духові інструменти – вінаси виготовлялися з деревини різних дерев, бамбука і слонової кістки. Барабанні інструменти представляли собою оброблені дупла дерев, порожніх стовбурів. Що стосується струнних інструментів – Вінус, то їх робили з трави – лизни замість сталевих струн і нутроців тварин – тантрас (корпус інструмента). Інструмент із 100 струн, описаний в Вхахаре, називався і називається сататантра. Це один із сакральних інструментів Стародавньої Індії.

Цікаво відзначити, що в найдавніші часи всі відмінності в музиці визначалися двома видами музичних інструментів, "вина" і "вену". На ведичній і постведическої мовах це означає Гандхарва, Мачду – класичні типи музики Стародавньої Індії.

Для стародавніх індійців зовсім природно було розслаблятися музикою і відпочивати від монотонної домашньої роботи. Сентиментальність була характерною рисою їх світосприйняття. Природа і людина були єдиним цілим, що могло висловитися тільки в музиці. На початку ведичної цивілізації чоловіки і жінки поклонялися Небу (Варуну) і Сонця (Мітра). Для індійців, с розвитком цивілізації, огонь став олицетворенням піднімаючогося Сонця. Для індійців, з розвитком цивілізації, вогонь став уособленням Сонця, яке піднімається. З появою і використанням заліза, з метою полювання на диких тварин, були винайдені лук і стріли. Окрім свого споконвічного призначення лук використовувався як засіб, помахами якого передавали сигнали про наближення ворогів або іншої небезпеки. Для людини ведичного періоду стало технічно звичним ремеслом натягувати струни з кишок розпотрошених диких тварин. Такі "струни" натягалися на цибулю (джібсабда або дхапустахара). Саме звук, виданий такою струною, і був джерелом музичного сприйняття навколишнього світу стародавніми людьми. Він послужив початком у створенні і дизайні найдавніших музичних інструментів.

Кривизна лука підвела до ідеї створення методу, на основі якого стало можливим сконструювати корпус найдавніших провину і з'єднати струни з кишок. Примітивна форма була зігнутою як і цибуля, так званою найдавнішою лірою. Струни робилися з нутроців диких тварин. Древні люди, в позе наклоненого тіла, касалися струни пальцями. Стародавні люди, в позі нахиленого тіла, стосувалися струни пальцями. При цьому видавався монотонний високий звук. Варіації по вдосконаленню форм інструменту "провину" привели до поліпшення тональних особливостей і більшій кількості звуків. Ведичні жителі Індостану іноді з'єднували дві горизонтальні поперечини з бамбука або дерева, прикріплюючи за обидва кінці струну з кишки, тим самим створюючи форму трикутника. Цей найдавніший інструмент нагадує найстаріші грузинські, фінські типи ліри.

Але "вина" Індії це не ліра і не арфа, хоча в перекладі з санскриту на англійську мову означає "ліру". З точки зору філології, як пише професор Паміна "... це ближче до елліністичної китари, але азіатського походження"[4, s.233]. Цей тип музичного інструменту датується 7 в. до н.е.

Вивчаючи історію техніки виготовлення та користування першими музичними інструментами є важливим зробити наступний висновок. У доісторичної цивілізації Індостану, за виявленими видами "вину" різних типів (труб, барабанів з бронзовими танцівницями, датованими 3500-3000 рр. до н.е. – 4000-3500 рр. до н.е.) була унікальна цивілізація музично-інструментальної культури. Ведичний період історії Індії був ознаменований високим рівнем технології виготовлення музичних струнних інструментів, що дійшли до сьогоднішніх днів.

1. Krishnamachariar. A History of Classical Sanskrit Literature. – Poona, 1927. 2. Radhavan V. History of Indian Music on my request. – Madras, 1970; The Vedic Music in Historical Development of Indian Music. – Calcutta, 1970. 3. Samaveda. – Calcutta, 1970. 4. The Form and Function of Music in Ancient India (A Historical Study). – Calcutta, 1920. – Vol.2; The History of Aryan Rule in India. – London, 1920. 5. Бореє Ю. Эстетика // Учебное пособие. – М., 1988. 6. Лосєє А.Ф. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991. 7. Философские аспекты роли музыки в духовной жизни человека и социума // Жоробекова Э.Ж., Дуйшеналиева К. Вызовы современности и философия. – Бишкек, 2001.

Надійшла до редколегії 13.03.12

О. Жданович, канд. іст. наук
(м. Київ, Україна)

"ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ ТЮРКІВ ОЧИМА РОМЕЇВ (НА ОСНОВІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАГМЕНТУ "ІСТОРІЇ" МЕНАНДРА ПРОТЕКТОРА)"[7]

Стаття присвячена аналізу сприйняття візантійцями деяких звичаїв і обрядів тюрків на основі дослідження фрагменту "Історії" Менандра Протектора.

The article represents the analysis of the Turk's customs and ceremonies on the basis of research the fragment of Menander's book.

В середині VI ст. на півдні Алтая сформувалось нове державно-політичне утворення, відоме в історії під назвою Великого тюркського каганату. Свій родовід тюрки ведуть від легендарних "п'ятиста сімейств ашина", які до кінця 30-х років V ст. перебували у політичній залежності від гунів. Після того як плем'я тоба підкорило останніх, князь ашина зі своїми "п'ятиста сімействами" тікав від них на південь Алтая, де потрапив під владу жужанів (жуань-жуань). Відомо, що основним заняттям тюрків у той час був видобуток в Алтайських горах заліза [6, р. 80].

545 р. вождь тюрків Бумин (Тумен) встановив дипломатичні відносини з Китаєм, через рік він розгромив і підкорив уйгурів, котрі воювали проти жуаньжуанів. Тюрки отримали підтримку у Тоба, які мешкали на північному заході Китаю [6, р. 81]. Протягом 551-555

рр. Жуаньжуанське царство було розбите. Для закріплення дружніх стосунків з Китаєм 551 р. Бумин одружився з китайською принцесою.

Таким чином, територія Монголії, підконтрольна колись жуаньжуаням, потрапила до тюрків. Правитель тюрків Бумин створив степове державне об'єднання, сам він почав іменуватися титулом "каган". Після смерті Бумина держава була розподілена між його сином Муганкаганом і рідним молодшим братом Істемі. Муган з титулом "каган" (553–572) отримав територію Монголії, де утворився східно-тюркський каганат. Істемі іменувався титулом "ябгу" (Менандр Протектор передає його як "Дізабулу") і став на чолі західно-тюркського каганату. До його володіння увійшла країна Джунгарія, території в басейні річок Йолдуза, Ілі, Таласа і Чу [6, р. 82].